

İki Farklı Fakültede Öğrenim Gören Öğrencilerin Empati Düzeyleri

Şengül CANGÜR ¹, Aylin ATEŞ ², Beyza DİNDAR ², Buse GÖKSU ²,
Büşra ÇÜRÜKOĞLU ², Döne HAN ², Hilal ADANUR ², Nesrin ELMAS ²

ÖZ

Amaç: Bu araştırma Düzce Üniversitesi Sosyal Hizmet ve Bilgisayar Mühendisliği bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin empati düzeylerinin karşılaştırılması amacıyla kesitsel ve korelasyonel olarak planlanmıştır.

Gereç ve Yöntemler: Orantılı tabakalı örnekleme yöntemi uygulanarak, her bir bölümden rastgele seçilen ve çalışmaya katılmayı kabul eden 100'er öğrenci olarak araştırma örnekleme oluşturulmuştur. Verilerin toplanmasında kişisel bilgi formu ve Empati Düzeyi Belirleme Ölçeği kullanılmıştır.

Bulgular: Sosyal Hizmet bölümünde öğrenim gören öğrencilerin empati düzeyinin, Bilgisayar Mühendisliği bölümünde öğrenim gören öğrencilerin empati düzeyinden anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu saptanmıştır. Öğrenim görülen bölüme göre öğrencilerin anne ve baba eğitim düzeyleri, cinsiyet, sınıf, aile tipi, çoğunlukla yaşanılan yer (bilişsel empati düzeyi dışında), sanat/spor ile ilgilenme durumu gibi sosyo-demografik özelliklerin öğrencilerin empati düzeyini etkilemediği belirlenmiştir. Sadece çoğunlukla yaşanılan yere göre ölçülen bilişsel empati alt ölçek puanları arasındaki farkın her iki bölümde farklı olduğu saptanmıştır. Kasaba/köyde yaşayan Sosyal Hizmet bölümünde öğrenim gören öğrencilerin bilişsel empati alt ölçek puanı, kasaba/köyde yaşayan Bilgisayar Mühendisliğinde öğrenim gören öğrencilerin puanından anlamlı düzeyde daha yüksektir ($p<0,001$). Benzer bulgular şehir ve büyükşehirde yaşayan farklı bölümlerde öğrenim gören öğrenciler için de elde edilmiştir. Ayrıca Bilgisayar Mühendisliğinde öğrenim gören kasaba/köyde yaşayan öğrencilerin bilişsel empati alt ölçek puanı, aynı bölümde öğrenim gören diğer yerleşim yerlerinde yaşayan öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde daha düşüktür ($p<0,05$).

Sonuç: Öğrenim görülen bölümlerdeki ders içeriklerinin ve eğitimlerinin farklı olması nedeniyle öğrencilerin empati düzeylerinin farklı olduğu söylenebilir. Empati becerisi eğitimle geliştirilebileceğinden Sosyal Hizmet bölümünde olduğu gibi diğer sayısal ağırlıklı fakülte ve bölümlerde de benzeri eğitimlerin ve/veya seçmeli derslerin verilmesi önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Empati; öğrenciler; sosyal hizmet; bilgisayar mühendisliği.

Empathy Levels of Students Studying at Two Different Faculties

ABSTRACT

Aim: This study was planned as cross-sectional and correlational to compare the empathy levels of the students studying in Social Work and Computer Engineering departments of Duzce University.

Material and Methods: By applying proportional stratified sampling method, a research sample was created by randomly selected 100 students from each department and agreed to participate in the study. Personal information form and Empathy Level Determination Scale were used to collect the data.

Results: It was found that the empathy level of the students studying in the Social Work department was significantly higher than the empathy level of the students studying in the Computer Engineering department. According to the department, socio-demographic characteristics such as parents' education levels, gender, class, family type, place of residence (except for cognitive empathy level), status of dealing with art/sports did not affect students' empathy level. Only the difference between the cognitive empathy subscale scores measured from them according to place of residence was found to be different in both departments. The cognitive empathy subscale score of the students in Social Work

1 Düzce Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Biyoistatistik ve Tıbbi Bilişim AD, Düzce, Türkiye
2 Düzce Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Düzce, Türkiye

department living in the town/village was significantly higher than the score of the students studying in the Computer Engineering living in the town/village ($p<0.001$). Similar findings were obtained for students studying in different departments that living in the city and metropolitan. In addition, the cognitive empathy subscale score of the students living in the town/village studying in Computer Engineering was significantly lower than the scores of the students living in other settlements in the same department ($p<0.05$).

Conclusion: It can be said that the empathy levels of the students are different due to the different course content and education in the departments where they are educated. As empathy skills can be improved through education, it may be suggested to offer similar trainings and / or elective courses in other numerical intensive faculties and departments as well as in Social Work department.

Keywords: Empathy; students; social work; computer engineering.

GİRİŞ

En genel tanımıyla empati; bir kişinin iletişim esnasında, kendisini karşısındakinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısıyla bakarak duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlamaya çalışması ve duyarlı bir yaklaşım içinde olmasıdır (1,2). Her insan toplumun bir parçasıdır ve bütün insanlar toplum içindeki insanlarla etkileşim içinde olan ve sürekli gelişim gösteren sosyal varlıklardır. İnsanların bu gelişimleri ile birlikte kişilikleri oluşur. Bu süreçte içinde buldukları toplumun normlarının ve değerlerinin büyük etkisi vardır. İnsanların görüşlerine ve düşüncelerine saygılı ve hoşgörülü olmayı öğrenmeleri de bu sürecin bir parçasıdır. Geliştirilen yeni iletişim becerileri hem bireyin ve toplumun yaşamına zenginlik ve saygınlık getirecek, hem de kişilerarası sağlıklı ilişkilerin oluşmasını sağlayacaktır (3). Sevgi, saygı, anlayış, hoşgörü, anlama ve anlaşılma temelinde bir iletişim sağlamanın yolu da sadece kişinin kendisinin değil, karşısındakinin fikir, düşünce ve inançlarını anlayabilmesi veya hissedebilmesiyle mümkündür. Bu başarıldığı oranda insanların ilişkileri sürmekte, mutlulukları artmaktadır. Empatik düşünmeyle, diğer bireylerin sahip oldukları haklara karşı tamamen bilinçli insanlardan oluşan bir toplum kurmak hayal olabilir ancak, sosyal duyarlılığı gelişmiş bilinçli insanların sayısı artırılabilir. Sosyal, ekonomik ve siyasal sorunların giderek arttığı bir dünyada birlikte yaşanılan tüm insanlara karşı sosyal duyarlılık gösterebilen insanlara ihtiyaç vardır. Bu noktada empati becerisinin önemi ortaya çıkmaktadır. Empati kurabilme becerisi, çatışma ve problem çözümü gibi en etkili sosyal duyarlılık ve toplumsal uzlaşma araçlarından biridir (4).

Empati, insanın var olduğu her yerde güçlü biçimde görünür olması özelliğiyle, sosyal hizmet, psikoloji ve psikiyatri gibi yardım edici disiplinlerin yanı sıra, tıp, hemşirelik, işletme ve eğitim gibi disiplinler tarafından da ele alınmaktadır (5). İnsanların sahip oldukları farklılıklar nedeniyle çevresel koşulların ve içinde buldukları sistemlerin etkileri kişiden kişiye değişmektedir. Bu koşullar, içinde bulunulan sistemler ve insanın diğer gelişimsel özellikleri çoğu zaman sorunlar çıkarabilmektedir. Kimi insanlar karşılaştıkları sorunları

kendileri çözebilirken kimileri ise profesyonel bir desteğe ihtiyaç duymaktadır. Sosyal Hizmet uzmanı bu tür bir ilişkide danışman olabilmektedir. Sosyal Hizmet uzmanı kendisini danışanın yerine koyabilmeli, danışanın sorunlarına profesyonel bir gözle bakabilmeli, yani empati kurabilmelidir (6). Bu empatik davranış biçimi Sosyal Hizmet uzmanının bireysel sorunlara ilişkin kavrayış yeteneğini artırmakta, bireyin potansiyel güçlerini keşfetmesini kolaylaştırmakta ve en iyi çözüm stratejilerini belirlemede etkili bir kılavuz olmaktadır (5). Eğitim ortamlarında da empati, gerek eğitimciler ve öğrenciler arasında sağlıklı bir iletişim kurulmasında ve eğitim programlarının hazırlanıp uygulanmasında bir araç; gerekse ileriki dönemlerde eğitim alanında çalışmayı planlayan bireylere kazandırılması gereken bir özellik olması bakımından da ayrı bir önem taşımaktadır (7,8)

Bu çalışmada Düzce Üniversitesinde öğrenim gören Sosyal Hizmet ve Bilgisayar Mühendisliği bölümü öğrencilerinin empati düzeylerinin belirlenmesi, öğrenim görülen bölüme ve sosyo-demografik özelliklere göre empati düzeylerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Özellikle bu iki meslek grubunun almış oldukları eğitim ile empati düzeyi arasında bir ilişki olduğu düşünülmektedir.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Araştırma Türü

Bu araştırma Düzce Üniversitesi Sosyal Hizmet ve Bilgisayar Mühendisliği bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin empati düzeylerini değerlendirmek amacıyla kesitsel ve korelasyonel olarak planlanmıştır.

Araştırma Evreni ve Örnekleme

Araştırma evrenini, 2018-2019 eğitim öğretim yılında Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet bölümü öğrencileri ve Mühendislik Fakültesi Bilgisayar Mühendisliği bölümü öğrencilerinin tamamı oluşturmaktadır. %95 güven düzeyinde, %5 hata payı ve %75 anket yanıt oranı ile toplam 650 öğrencinin oluşturduğu popülasyondan orantılı tabakalı örnekleme yöntemi uygulanarak, her bir bölümden rasgele seçilen ve çalışmaya katılmayı kabul eden 100'er öğrenci (toplam 200 öğrenci) olarak araştırma örnekleme oluşturulmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada sosyo-demografik özelliklerin yer aldığı araştırmacılar tarafından oluşturulan kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Ayrıca Kaya ve Çolakoğlu (9) tarafından 2015 yılında geliştirilen ve uyarlanan 13 maddelik "Empati Düzeyi Belirleme Ölçeği" araştırmaya katılan bireylere uygulanmıştır.

i. Kişisel Bilgi Formu: Hazırlanan formda öğrencilerin empati düzeylerini etkileyebileceği düşünülen sosyo-demografik özellikleri (yaş, cinsiyet, medeni durum, aile tipi, anne ve babanın eğitim düzeyleri, kardeş sayısı, gelir durumu, çoğunlukla yaşanılan yer, öğrenim görülen bölüm, sınıf, başarı durumu vb.) içeren 14 soru yer almaktadır.

ii. Empati Düzeyi Belirleme Ölçeği: Bu ölçek Lawrence ve ark. (2004) tarafından geliştirilen 3 boyutlu bir ölçektir. Ölçeğin sosyal bilgiler öğretmen adaylarında kullanımına yönelik uyarlama çalışması Kaya ve Çolakoğlu (9) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin orijinal hali 20'si ters madde olmak üzere 60 madde ve 3 faktörden

oluşturmaktadır. Geçerlilik-güvenirlik çalışması sonucunda Kaya ve Çolakoğlu (9) uyarlanmış ölçeğin 13 maddeden oluştuğunu belirlemiştir. Ölçek temelde empatiyi toplumsal anlayış çerçevesinde ölçmeyi hedeflemektedir ve dörtlü Likert tipi ölçek kullanılmıştır (1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Kısmen Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Kısmen Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum). Ölçeğin alt boyutları Sosyal Beceriler, Duygusal Tepki ve Bilişsel Empatidir. Kaya ve Çolakoğlu (9) çalışmalarının birinci aşamasında ölçeğin tamamı ve üç alt boyutu için güvenilirlik katsayılarını sırasıyla 0,78, 0,64, 0,71, 0,74, ikinci aşamada ise sırasıyla 0,86, 0,61, 0,75, 0,74 elde etmişlerdir. Yapılan bu çalışmada ise empati düzeyi belirleme ölçeği toplam ve alt ölçeklerine (sosyal beceri, duygusal tepki, bilişsel empati) ait Cronbach alfa değerleri sırasıyla 0,86, 0,42, 0,75 ve 0,78 olarak elde edilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Uygulamaya başlamadan önce Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulundan (2018/252), Sağlık Bilimleri ve Mühendislik Fakültelerinden gerekli izinler alınmıştır. Sosyal Hizmet ve Bilgisayar Mühendisliği bölümünde öğrenim gören öğrencilere bilgilendirme yapılması dahilinde onamları alınarak çalışmaya katılmaları sağlanmıştır. Bu çalışma araştırma ve yayın etiği kurallarına uyularak hazırlanmıştır.

İstatistiksel Analiz

Çalışmada yer alan tüm değişkenlerin uygun tanımlayıcı istatistikleri hesaplanmıştır. Nicel değişkenler için normallik varsayımı Kolmogorov Smirnov ve Shapiro Wilk testleriyle incelenmiştir. Çalışmada kullanılan ölçeğin toplam ve alt ölçek puanları açısından öğrenim görülen bölümler arasındaki karşılaştırmalarda Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Öğrenim görülen bölümlere göre toplam ve alt ölçek puanlarını etkileyen etmenlerin (sosyo-demografik özellikler) araştırılmasında Genelleştirilmiş Lineer Modelleme yaklaşımından yararlanılmıştır. Anlamli farklılığın tespit edildiği durumlarda da çoklu karşılaştırma testi olarak Unequal Tukey HSD kullanılmıştır. Nitel değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson Chi-Square (post hoc Bonferroni test), Fisher-Freeman-Halton ve Fisher Exact testleri ile incelenmiştir. Çalışmada kullanılan ölçeğin ve alt boyutlarının Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. İstatistiksel değerlendirmeler için SPSS 22 programı kullanılmıştır ve $p<0,05$ istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

BULGULAR

Çalışmaya katılan yaş ortalaması $20,9\pm 1,7$ olan bireylerin %60,3'ü erkek, %49,7'si Sosyal Hizmet bölümünde öğrenim görmekte ve %53,5'i sanat/spor ile uğraşmaktadır. Bireylerin bölümlere göre ayrıntılı sosyo-demografik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir. Öğrenim görülen bölüme göre anne ve baba eğitim düzeyleri dışında cinsiyet, sınıf, medeni durum, aile tipi, başarı durumu, çoğunlukla yaşanan yer, kalınan yer, sanat/spor ile ilgilenen durumuna ait dağılımlar arasında anlamlı düzeyde fark yoktur ($p>0,05$ Tablo 1). Bilgisayar Mühendisliğinde öğrenim gören ve anne eğitim düzeyi "ön lisans ve lisans" olan bireylerin oranı (%16), Sosyal Hizmet bölümünde öğrenim gören ve anne eğitim düzeyi

aynı olan bireylerin oranından (%2) anlamlı düzeyde daha yüksektir ($p<0,05$). Benzer şekilde Bilgisayar Mühendisliğinde öğrenim gören ve baba eğitim düzeyi "ön lisans ve lisans" olan bireylerin oranı (%26), Sosyal Hizmet bölümünde öğrenim gören ve baba eğitim düzeyi aynı olan bireylerin oranından (%11) anlamlı düzeyde daha yüksektir ($p<0,05$). Ayrıca Bilgisayar Mühendisliğinde öğrenim gören ve baba eğitim düzeyi "Ortaokul" olan bireylerin oranı (%13), Sosyal Hizmet bölümünde öğrenim gören ve baba eğitim düzeyi aynı olan bireylerin oranından (%24) anlamlı düzeyde daha düşüktür ($p<0,05$).

Bölgümlere göre empati düzeyi belirleme ölçeği toplam ve alt ölçek puanlarına ait tanımlayıcı istatistikler ve karşılaştırma sonuçları Tablo 2'de verilmiştir. Sosyal beceri alt ölçeği dışında empati düzeyi belirleme toplam ölçek puanı, duygusal tepki ve bilişsel empati alt ölçek puanları açısından öğrenim görülen bölümler arasında anlamlı düzeyde fark vardır (her biri için $p<0,05$ Tablo 2). Sosyal Hizmet bölümünde öğrenim gören öğrencilerin empati düzeyi belirleme toplam ölçek puanı, duygusal tepki ve bilişsel empati alt ölçek puanlarına ait ortanca değerleri Bilgisayar Mühendisliğinde öğrenim gören öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir (her biri için $p<0,05$ Tablo 2).

Her bir sınıfta ölçülen alt ölçek (sosyal beceri, duygusal tepki, bilişsel empati) ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların her iki bölümde benzer oldukları ya da öğrenim görülen bölümlerde ölçülen alt ölçek ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların sınıflara göre değişmedikleri saptanmıştır (sırasıyla $p=0,675$ $p=0,234$ $p=0,368$ $p=0,302$ Tablo 3-6). Ancak öğrenim görülen bölüm ve sınıf ana etkileri incelendiğinde; öğrenim görülen bölüme göre sosyal beceri alt ölçeği ($p=0,183$) dışında diğer alt ölçekler ve toplam ölçek değerleri açısından anlamlı düzeyde fark bulunurken (sırasıyla $p=0,003$ $p<0,001$ $p=0,002$ Tablo 3-6), öğrenim görülen sınıfa göre ilgili alt ve toplam ölçek puan değerleri açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır (sırasıyla $p=0,296$ $p=0,417$ $p=0,886$ $p=0,568$ Tablo 3-6).

Kadın ve erkeklerde ölçülen alt ölçek (sosyal beceri, duygusal tepki, bilişsel empati) ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların her iki bölümde benzer oldukları ya da öğrenim görülen bölümlerde ölçülen alt ölçek ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların cinsiyete göre değişmedikleri saptanmıştır (sırasıyla $p=0,756$ $p=0,777$ $p=0,685$ $p=0,703$ Tablo 3-6).

Ancak öğrenim görülen bölüm ve cinsiyet ana etkileri incelendiğinde; öğrenim görülen bölüme göre alt ölçek ve toplam ölçek değerleri açısından anlamlı düzeyde fark bulunurken (sırasıyla $p=0,038$ $p=0,008$ $p=0,001$ $p=0,004$ Tablo 3-6), cinsiyete göre ilgili alt ve toplam ölçek puan değerleri açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır (sırasıyla $p=0,304$ $p=0,120$ $p=0,562$ $p=0,126$ Tablo 3-6).

Parçalanmış aile tipinde yer alan kişi sayısı az olduğu için istatistiksel analize dahil edilmemiştir. Bu durumda her bir aile tipinde (çekirdek, geniş) ölçülen alt ölçek (sosyal beceri, duygusal tepki, bilişsel empati) ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların her iki bölümde benzer oldukları ya da öğrenim görülen bölümlerde ölçülen alt ölçek ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların aile tipine göre değişmedikleri saptanmıştır (sırasıyla $p=0,955$ $p=0,970$ $p=0,746$ $p=0,897$ Tablo 3-6).

Tablo 1. Öğrenim görülen bölümlere göre bireylerin sosyo-demografik özellikleri

		Bölüm				P
		Sosyal Hizmet (n=100)		Bilgisayar Mühendisliği (n=100)		
		n	%	n	%	
Sınıf	1	25	25	25	25	0,999
	2	25	25	25	25	
	3	25	25	25	25	
	4	25	25	25	25	
Cinsiyet	Kadın	56	56	44	44	0,090
	Erkek	44	44	56	56	
Medeni Durum	Bekâr	98	98	99	99	0,999
	Evli	2	2	1	1	
Aile Tipi	Çekirdek	83	83	77	77	0,520
	Geniş	13	13	19	19	
	Parçalanmış	4	4	4	4	
Başarı Durumu	İyi	32	32	26	26	0,203
	Ortalama	64	64	64	64	
	Kötü	4	4	10	10	
Anne Eğitim Düzeyi	Okuryazar	13	13	8	8	0,007
	İlkokul	52	52	39	39	
	Ortaokul	13	13	14	14	
	Lise	20	20	23	23	
	Ön lisans-Lisans	2	2	16	16	
Baba Eğitim Düzeyi	Okuryazar	2	2	2	2	0,016
	İlkokul	36	36	25	25	
	Ortaokul	24	24	13	13	
	Lise	27	27	34	34	
	Ön lisans-Lisans	11	11	26	26	
Kardeş Sayısı	Tek çocuk	5	5	2	2	0,330
	İki kardeş	35	35	45	45	
	Üç kardeş	33	33	33	33	
	Dört ve üzeri kardeş	27	27	20	20	
Gelir Durumu	İyi	12	12	15	15	0,808
	Ortalama	80	80	78	78	
	Kötü	8	8	7	7	
Çoğunlukla Yaşanılan Yer	Kasaba/Köy	11	11	6	6	0,193
	İlçe	27	27	19	19	
	Şehir	34	34	36	36	
	Büyükşehir	28	28	39	39	
Kalınan Yer	Aileme Beraber	8	8	2	2	0,127
	Yurtta	78	78	80	80	
	Yakınımla-arkadaşımlla-kendi evimde	14	14	18	18	
Sanat/Spor ile İlgilenme Durumu	Evet	49	49	58	58	0,202
	Hayır	51	51	42	42	

İstatistiksel analizde anne eğitim düzeyinin “lise ve ön lisans-lisans” kategorileri birleştirilmiştir. Bu durumda annenin eğitim düzeyine (Okuryazar, ilkökul, ortaokul, lise-ön lisans-lisans) göre ölçülen alt ölçek (sosyal beceri, duygusal tepki, bilişsel empati) ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların her iki bölümde benzer oldukları ya da öğrenim görülen bölümlerde ölçülen alt ölçek ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların annenin eğitim düzeyine göre değişmedikleri saptanmıştır (sırasıyla p=0,128 p=0,277 p=0,613 p=0,252 Tablo 3-6). Baba eğitim düzeyinin “okuryazar” kategorisinde yer alan kişi sayısı az olduğu için istatistiksel analize dahil

edilmemiştir. Bu durumda babanın eğitim düzeyine (ilkokul, ortaokul, lise, ön lisans-lisans) göre ölçülen alt ölçek (sosyal beceri, duygusal tepki, bilişsel empati) ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların her iki bölümde benzer oldukları ya da öğrenim görülen bölümlerde ölçülen alt ölçek ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların babanın eğitim düzeyine göre değişmedikleri saptanmıştır (sırasıyla p=0,050 p=0,471 p=0,436 p=0,192 Tablo 3-6). Ancak öğrenim görülen bölüm ve babanın eğitim düzeyi ana etkileri incelendiğinde; öğrenim görülen bölüme göre sosyal beceri alt ölçeği (p=0,219) dışında diğer alt ölçekler ve

Tablo 2. Bölümlere göre empati düzeyi belirleme ölçeği toplam ve alt ölçek puanlarına ait tanımlayıcı istatistikler ve karşılaştırma sonuçları

		Bölüm		p
		Sosyal Hizmet (n=100)	Bilgisayar Mühendisliği (n=100)	
Sosyal Beceri	1.Kartil	13,0	12,5	0,132
	Medyan	15,0	14,0	
	3.Kartil	16,0	15,0	
Duygusal Tepki	1.Kartil	15,0	13,0	0,001
	Medyan	17,0	16,0	
	3.Kartil	18,0	17,0	
Bilişsel Empati	1.Kartil	19,0	15,0	<0,001
	Medyan	20,0	18,0	
	3.Kartil	22,0	21,0	
	1.Kartil	19,0	15,0	
Toplam Puan	1.Kartil	48,0	42,0	0,001
	Medyan	51,0	48,5	
	3.Kartil	55,5	53,0	

toplam ölçek değerleri açısından anlamlı düzeyde fark bulunurken (sırasıyla $p=0,008$ $p<0,001$ $p=0,002$ Tablo 3-6), babanın eğitim düzeyine göre ilgili alt ve toplam ölçek puan değerleri açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır (sırasıyla $p=0,721$ $p=0,866$ $p=0,516$ $p=0,600$ Tablo 3-6). Kardeş sayısına (≤ 2 , ≥ 3) göre ölçülen alt ölçek (sosyal beceri, duygusal tepki, bilişsel empati) ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların her iki bölümde benzer oldukları ya da öğrenim görülen bölümlerde ölçülen alt ölçek ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların kardeş sayısına göre değişmedikleri saptanmıştır (sırasıyla $p=0,183$ $p=0,562$ $p=0,998$ $p=0,518$ Tablo 3-6). Ancak öğrenim görülen bölüm ve kardeş sayısı ana etkileri incelendiğinde; öğrenim görülen bölüme göre sosyal beceri alt ölçeği ($p=0,255$ Tablo 3) dışında diğer alt ölçekler ve toplam ölçek değerleri açısından anlamlı düzeyde fark bulunurken (sırasıyla $p=0,005$ $p<0,001$ $p=0,002$ Tablo 4-6), kardeş sayısına göre ilgili alt ve toplam ölçek puan değerleri açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır (sırasıyla $p=0,690$ $p=0,525$ $p=0,553$ $p=0,514$ Tablo 3-6).

Gelir durumuna (iyi, orta, kötü) göre ölçülen alt ölçek (sosyal beceri, duygusal tepki, bilişsel empati) ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların her iki bölümde benzer oldukları ya da öğrenim görülen bölümlerde ölçülen alt ölçek ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların gelir durumuna göre değişmedikleri saptanmıştır (sırasıyla $p=0,875$ $p=0,737$ $p=0,770$ $p=0,784$ Tablo 3-6).

Çoğunlukla yaşanan yere (kasaba/köy, ilçe, şehir, büyükşehir) göre ölçülen alt ölçek (sosyal beceri, duygusal tepki) ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların her iki bölümde benzer oldukları ya da öğrenim görülen bölümlerde ölçülen alt ölçek ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların çoğunlukla yaşanan yere göre değişmedikleri saptanmıştır (sırasıyla $p=0,547$ $p=0,384$ $p=0,134$ Tablo 3, Tablo 4, Tablo 6). Ancak öğrenim görülen bölüm ve çoğunlukla yaşanan yer ana etkileri incelendiğinde; öğrenim görülen bölüme göre sosyal beceri alt ölçeği ($p=0,081$ Tablo 3) dışında duygusal tepki alt ölçeği ve toplam ölçek değerleri

açısından anlamlı düzeyde fark bulunurken (sırasıyla $p=0,002$ $p<0,001$ Tablo 4, Tablo 6), çoğunlukla yaşanan yere göre ilgili alt (sosyal, duygusal) ve toplam ölçek puan değerleri açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır (sırasıyla $p=0,085$ $p=0,276$ $p=0,073$ Tablo 3, Tablo 4, Tablo 6). Ancak çoğunlukla yaşanan yere göre ölçülen bilişsel empati alt ölçek puanları arasındaki farkın her iki bölümde farklı olduğu ya da öğrenim görülen bölümlerde ölçülen bilişsel empati alt ölçek puanları arası farkın çoğunlukla yaşanan yere göre değiştiği saptanmıştır ($p=0,034$ Tablo 5). Post hoc test sonucuna göre kasaba/köyde yaşayan Sosyal Hizmet bölümünde öğrenim gören öğrencilerin bilişsel empati alt ölçek puanı, kasaba/köyde yaşayan Bilgisayar Mühendisliğinde öğrenim gören öğrencilerin puanından anlamlı düzeyde daha yüksektir ($p<0,001$). Ayrıca şehirde yaşayan Sosyal Hizmet bölümünde öğrenim gören öğrencilerin bilişsel empati alt ölçek puanı, yine şehirde yaşayan Bilgisayar Mühendisliğinde öğrenim gören öğrencilerin puanından anlamlı düzeyde daha yüksektir ($p=0,009$). Ek olarak büyükşehirde yaşayan Sosyal Hizmet bölümünde öğrenim gören öğrencilerin bilişsel empati alt ölçek puanı, yine büyükşehirde yaşayan Bilgisayar Mühendisliğinde öğrenim gören öğrencilerin puanından anlamlı düzeyde daha yüksektir ($p=0,034$). Bilgisayar Mühendisliğinde öğrenim gören kasaba/köyde yaşayan öğrencilerin bilişsel empati alt ölçek puanı, aynı bölümde öğrenim gören diğer yerleşim yerlerinde yaşayan öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde daha düşüktür (sırasıyla $p<0,001$ $p=0,010$ $p=0,001$).

Sanat/spor ile ilgilenme durumuna göre ölçülen alt ölçek (sosyal beceri, duygusal tepki, bilişsel empati) ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların her iki bölümde benzer oldukları ya da öğrenim görülen bölümlerde ölçülen alt ölçek ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların sanat/spor ile ilgilenme durumuna göre değişmedikleri saptanmıştır (sırasıyla $p=0,717$ $p=0,142$ $p=0,858$ $p=0,532$ Tablo 3-6). Ancak öğrenim görülen bölüm ve sanat/spor ile ilgilenme durumu ana etkileri incelendiğinde; öğrenim görülen bölüme göre sosyal beceri alt ölçeği ($p=0,215$)

dışında diğer alt ölçekler ve toplam ölçek değerleri açısından anlamlı düzeyde fark bulunurken (sırasıyla $p=0,007$ $p<0,001$ $p=0,003$), sanat/spor ile ilgilenme durumuna göre ilgili alt ve toplam ölçek puan değerleri açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır (sırasıyla $p=0,907$ $p=0,316$ $p=0,830$ $p=0,729$).

Öğrenim görülen bölüme göre medeni durum, başarı durumu, kalınan yer değişkenlerinin bazı kategorilerinde kişi sayısı azlığı nedeniyle empati düzeyi belirleme ölçeği toplam ve alt ölçek puanları açısından istatistiksel analiz yapılamamıştır.

Tablo 3. Bölümlere ve sosyo-demografik özelliklere göre empati düzeyi belirleme ölçeğinin sosyal beceri alt ölçek puanlarına ait tanımlayıcı istatistikler

		Bölüm			
		Sosyal Hizmet		Bilgisayar Mühendisliği	
		Sosyal Beceri Alt Ölçek Puanı		Sosyal Beceri Alt Ölçek Puanı	
		Ortalama $\pm$ Standart Sapma	Değişim Aralığı	Ortalama $\pm$ Standart Sapma	Değişim Aralığı
Sınıf	1	14,3 $\pm$ 2,1	7	13,0 $\pm$ 3,4	13
	2	14,2 $\pm$ 3,2	13	13,5 $\pm$ 3,0	13
	3	14,6 $\pm$ 1,8	6	14,8 $\pm$ 3,1	12
	4	14,0 $\pm$ 2,7	10	13,4 $\pm$ 2,8	12
	Toplam	14,2 $\pm$ 2,5	13	13,7 $\pm$ 3,1	15
Cinsiyet	Kadın	14,7 $\pm$ 2,6	13	14,1 $\pm$ 2,9	13
	Erkek	13,7 $\pm$ 2,3	10	13,4 $\pm$ 3,3	15
	Toplam	14,2 $\pm$ 2,5	13	13,7 $\pm$ 3,1	15
Aile Tipi*	Çekirdek	14,2 $\pm$ 2,6	13	13,8 $\pm$ 3,0	14
	Geniş	14,4 $\pm$ 2,1	7	13,2 $\pm$ 3,2	13
	Parçalanmış	14,0 $\pm$ 1,8	4	13,0 $\pm$ 5,7	13
	Toplam	14,2 $\pm$ 2,5	13	13,7 $\pm$ 3,1	15
Anne Eğitim Düzeyi [§]	Okuryazar	13,5 $\pm$ 2,5	8	12,6 $\pm$ 3,9	13
	İlkokul	14,7 $\pm$ 1,8	9	13,2 $\pm$ 3,5	15
	Ortaokul	15,2 $\pm$ 2,4	8	14,3 $\pm$ 2,4	10
	Lise	13,2 $\pm$ 3,2	11	14,5 $\pm$ 2,7	11
	Ön lisans+Lisans	12,5 $\pm$ 6,4	9	13,8 $\pm$ 2,8	10
	Toplam	14,2 $\pm$ 2,5	13	13,7 $\pm$ 3,1	15
Baba Eğitim Düzeyi ^{&}	Okuryazar	14,5 $\pm$ 0,7	1	11,0 $\pm$ 1,4	2
	İlkokul	14,3 $\pm$ 2,6	13	12,9 $\pm$ 3,6	14
	Ortaokul	14,7 $\pm$ 2,1	8	12,5 $\pm$ 3,9	13
	Lise	14,2 $\pm$ 2,7	11	14,0 $\pm$ 2,6	11
	Ön lisans+Lisans	13,3 $\pm$ 2,5	8	14,8 $\pm$ 2,5	13
	Toplam	14,2 $\pm$ 2,5	13	13,7 $\pm$ 3,1	15
Kardeş Sayısı	≤ 2	14,0 $\pm$ 2,4	10	14,1 $\pm$ 3,0	15
	≥ 3	14,4 $\pm$ 2,5	13	13,3 $\pm$ 3,2	13
	Toplam	14,2 $\pm$ 2,5	13	13,7 $\pm$ 3,1	15
Gelir Durumu	İyi	13,9 $\pm$ 2,9	11	13,3 $\pm$ 3,0	10
	Orta	14,4 $\pm$ 2,4	13	13,7 $\pm$ 3,1	15
	Kötü	13,2 $\pm$ 2,6	7	15,0 $\pm$ 2,8	6
	Toplam	14,2 $\pm$ 2,5	13	13,7 $\pm$ 3,1	15
Çoğunlukla Yaşanılan Yer	Kasaba/Köy	14,2 $\pm$ 1,8	6	11,8 $\pm$ 3,9	11
	İlçe	14,8 $\pm$ 2,2	11	14,7 $\pm$ 1,6	7
	Şehir	13,6 $\pm$ 3,1	12	13,4 $\pm$ 3,6	14
	Büyükşehir	14,5 $\pm$ 2,1	9	13,8 $\pm$ 2,9	13
	Toplam	14,2 $\pm$ 2,5	13	13,7 $\pm$ 3,1	15
Sanat/Spor ile İlgilenme Durumu	Evet	14,3 $\pm$ 2,0	8	13,6 $\pm$ 3,3	14
	Hayır	14,2 $\pm$ 2,9	13	13,8 $\pm$ 2,9	14
	Toplam	14,2 $\pm$ 2,5	13	13,7 $\pm$ 3,1	15

*: Parçalanmış aile tipinde yer alan kişi sayısı az olduğu için istatistiksel analize dahil edilmemiştir.

§: İstatistiksel analizde anne eğitim düzeyinin “lise ve ön lisans-lisans” kategorileri birleştirilmiştir.

&: Baba eğitim düzeyinin “okuryazar” kategorisinde yer alan kişi sayısı az olduğu için istatistiksel analize dahil edilmemiştir.

Tablo 4. Bölümlere ve sosyo-demografik özelliklere göre empati düzeyi belirleme ölçeğinin duygusal tepki alt ölçek puanlarına ait tanımlayıcı istatistikler

		Bölüm			
		Sosyal Hizmet		Bilgisayar Mühendisliği	
		Duygusal Tepki Alt Ölçek Puanı		Duygusal Tepki Alt Ölçek Puanı	
		Ortalama± Standart Sapma	Değişim Aralığı	Ortalama± Standart Sapma	Değişim Aralığı
Sınıf	1	16,1±2,5	10	13,8±3,9	14
	2	17,2±3,2	15	14,1±3,6	14
	3	16,4±2,9	9	15,8±4,0	15
	4	16,0±3,2	13	15,6±3,4	16
	Toplam	16,4±2,9	15	14,8±3,8	16
Cinsiyet	Kadın	16,9±2,9	15	15,2±4,2	16
	Erkek	15,8±2,9	13	14,5±3,4	15
	Toplam	16,4±2,9	15	14,8±3,8	16
Aile Tipi*	Çekirdek	16,3±3,1	15	15,1±3,5	15
	Geniş	17,1±2,3	7	14,0±4,6	16
	Parçalanmış	16,0±1,4	3	13,0±5,0	11
	Toplam	16,4±2,9	15	14,8±3,8	16
Anne Eğitim Düzeyi [§]	Okuryazar	16,7±3,3	12	13,8±4,2	12
	İlkokul	16,6±2,5	10	14,4±4,5	16
	Ortaokul	17,5±2,6	7	15,6±2,8	9
	Lise	15,7±3,5	15	15,4±3,4	15
	Ön lisans-Lisans	12,0±5,7	8	14,8±3,1	11
	Toplam	16,4±2,9	15	14,8±3,8	16
Baba Eğitim Düzeyi ^{&}	Okuryazar	16,0±2,8	4	10,5±0,7	1
	İlkokul	16,5±2,6	10	14,2±4,4	16
	Ortaokul	16,7±2,9	13	13,8±4,9	15
	Lise	16,3±3,4	15	15,2±3,6	15
	Ön lisans-Lisans	15,9±3,2	12	15,7±2,5	11
	Toplam	16,4±2,9	15	14,8±3,8	16
Kardeş Sayısı	<=2	16,5±2,6	12	15,2±3,1	15
	>=3	16,4±3,2	15	14,5±4,3	16
	Toplam	16,4±2,9	15	14,8±3,8	16
Gelir Durumu	İyi	15,6±2,6	10	14,9±4,8	16
	Orta	16,4±3,1	15	14,8±3,7	15
	Kötü	17,6±2,0	5	15,1±2,1	5
	Toplam	16,4±2,9	15	14,8±3,8	16
Çoğunlukla Yaşanılan Yer	Kasaba/Köy	17,6±2,0	6	13,2±5,6	16
	İlçe	16,7±3,0	12	15,9±2,7	10
	Şehir	15,9±3,6	15	14,0±3,7	15
	Büyükşehir	16,4±2,3	9	15,3±4,0	15
	Toplam	16,4±2,9	15	14,8±3,8	16
Sanat/Spor ile İlgilenme Durumu	Evet	16,6±2,3	10	14,3±4,0	16
	Hayır	16,3±3,5	15	15,6±3,4	14
	Toplam	16,4±2,9	15	14,8±3,8	16

*: Parçalanmış aile tipinde yer alan kişi sayısı az olduğu için istatistiksel analize dahil edilmemiştir.

§: İstatistiksel analizde anne eğitim düzeyinin “lise ve ön lisans-lisans” kategorileri birleştirilmiştir.

&: Baba eğitim düzeyinin “okuryazar” kategorisinde yer alan kişi sayısı az olduğu için istatistiksel analize dahil edilmemiştir.

Tablo 5. Bölümlere ve sosyo-demografik özelliklere göre empati düzeyi belirleme ölçeğinin bilişsel empati alt ölçek puanlarına ait tanımlayıcı istatistikler

		Bölüm			
		Sosyal Hizmet		Bilgisayar Mühendisliği	
		Bilişsel Empati Alt Ölçek Puanı		Bilişsel Empati Alt Ölçek Puanı	
		Ortalama± Standart Sapma	Değişim Aralığı	Ortalama± Standart Sapma	Değişim Aralığı
Sınıf	1	20,3±2,7	11	17,1±5,2	17
	2	21,0±4,2	19	17,7±3,9	18
	3	19,6±2,4	12	18,6±4,5	17
	4	19,4±2,8	11	18,3±3,7	17
	Toplam	20,1±3,1	19	17,9±4,4	20
Cinsiyet	Kadın	20,4±3,2	19	18,0±4,2	17
	Erkek	19,7±3,0	12	17,9±4,5	20
	Toplam	20,1±3,1	19	17,9±4,4	20
Aile Tipi*	Çekirdek	20,0±3,2	19	18,2±3,9	20
	Geniş	20,7±2,6	9	17,6±5,7	18
	Parçalanmış	19,0±2,6	6	15,0±5,9	14
	Toplam	20,1±3,1	19	17,9±4,4	20
Anne Eğitim Düzeyi [§]	Okuryazar	19,2±2,6	9	15,6±5,6	14
	İlkokul	20,2±2,5	9	17,5±4,8	20
	Ortaokul	21,2±2,5	7	19,4±3,7	11
	Lise	20,0±4,5	19	18,5±3,7	17
	Ön lisans-Lisans	17,0±7,1	10	18,1±3,9	15
	Toplam	20,1±3,1	19	17,9±4,4	20
Baba Eğitim Düzeyi ^{&}	Okuryazar	20,0±1,4	2	12,5±2,1	3
	İlkokul	20,2±2,6	10	17,0±5,4	20
	Ortaokul	20,1±2,7	12	16,7±5,0	15
	Lise	19,9±3,8	19	18,6±3,6	15
	Ön lisans-Lisans	20,4±4,2	13	18,9±3,5	16
	Toplam	20,1±3,1	19	17,9±4,4	20
Kardeş Sayısı	<=2	20,3±2,6	13	18,1±4,0	18
	>=3	19,9±3,4	19	17,8±4,7	20
	Toplam	20,1±3,1	19	17,9±4,4	20
Gelir Durumu	İyi	20,6±3,1	10	18,8±4,9	18
	Orta	20,0±3,1	19	17,6±4,3	20
	Kötü	20,6±3,3	9	19,7±3,6	9
	Toplam	20,1±3,1	19	17,9±4,4	20
Çoğunlukla Yaşanılan Yer	Kasaba/Köy	20,2±2,9	9	13,7±4,6	11
	İlçe	19,7±3,0	13	19,6±3,1	10
	Şehir	19,9±3,7	19	17,3±4,6	20
	Büyükşehir	20,6±2,7	11	18,3±4,2	17
	Toplam	20,1±3,1	19	17,9±4,4	20
Sanat/Spor ile İlgilenme Durumu	Evet	20,1±2,7	11	18,0±4,7	20
	Hayır	20,1±3,5	19	17,8±3,9	17
	Toplam	20,1±3,1	19	17,9±4,4	20

*: Parçalanmış aile tipinde yer alan kişi sayısı az olduğu için istatistiksel analize dahil edilmemiştir.

§: İstatistiksel analizde anne eğitim düzeyinin “lise ve ön lisans-lisans” kategorileri birleştirilmiştir.

&: Baba eğitim düzeyinin “okuryazar” kategorisinde yer alan kişi sayısı az olduğu için istatistiksel analize dahil edilmemiştir.

Tablo 6. Bölümlere ve sosyo-demografik özelliklere göre empati düzeyi belirleme toplam ölçek puanlarına ait tanımlayıcı istatistikler

		Bölüm			
		Sosyal Hizmet		Bilgisayar Mühendisliği	
		Toplam Ölçek Puanı		Toplam Ölçek Puanı	
		Ortalama± Standart Sapma	Değişim Aralığı	Ortalama± Standart Sapma	Değişim Aralığı
Sınıf	1	50,6±4,9	16	43,9±11,4	38
	2	52,4±9,1	43	45,3±8,9	39
	3	50,6±5,2	21	49,2±10,4	42
	4	49,4±7,4	30	47,3±8,9	42
	Toplam	50,8±6,8	43	46,4±10,0	46
Cinsiyet	Kadın	52,0±7,4	42	47,3±10,1	42
	Erkek	49,2±5,8	32	45,8±9,9	45
	Toplam	50,8±6,8	43	46,4±10,0	46
Aile Tipi*	Çekirdek	50,6±7,2	43	47,1±9,0	43
	Geniş	52,2±4,5	15	44,8±12,6	44
	Parçalanmış	49,0±5,2	10	41,0±15,5	34
	Toplam	50,8±6,8	43	46,4±10,0	46
Anne Eğitim Düzeyi [§]	Okuryazar	49,4±6,9	26	42,0±12,7	39
	İlkokul	51,4±5,0	19	45,0±11,8	46
	Ortaokul	53,9±5,2	16	49,4±6,0	17
	Lise	48,9±9,4	41	48,4±8,4	40
	Ön lisans-Lisans	41,5±19,1	27	46,6±8,2	34
	Toplam	50,8±6,8	43	46,4±10,0	46
Baba Eğitim Düzeyi ^{&}	Okuryazar	50,5±2,1	3	34,0±2,8	4
	İlkokul	50,9±5,3	21	44,1±12,1	46
	Ortaokul	51,6±6,4	30	43,1±12,3	36
	Lise	50,4±8,5	43	47,9±8,4	38
	Ön lisans-Lisans	49,5±8,8	32	49,4±7,3	36
	Toplam	50,8±6,8	43	46,4±10,0	46
Kardeş Sayısı	<=2	50,8±6,0	32	47,4±8,8	45
	>=3	50,8±7,4	43	45,6±11,0	44
	Toplam	50,8±6,8	43	46,4±10,0	46
Gelir Durumu	İyi	50,1±6,0	16	47,0±11,9	44
	Orta	50,8±7,1	43	46,0±9,8	45
	Kötü	51,5±6,0	17	49,9±7,6	19
	Toplam	50,8±6,8	43	46,4±10,0	46
Çoğunlukla Yaşanılan Yer	Kasaba/Köy	52,0±5,3	16	38,7±13,2	37
	İlçe	51,2±6,9	33	50,2±6,3	23
	Şehir	49,4±8,3	41	44,7±10,5	43
	Büyükşehir	51,6±5,2	20	47,4±9,8	41
	Toplam	50,8±6,8	43	46,4±10,0	46
Sanat/Spor ile İlgilenme Durumu	Evet	51,0±5,0	20	45,9±10,6	46
	Hayır	50,6±8,3	43	47,2±9,1	41
	Toplam	50,8±6,8	43	46,4±10,0	46

*: Parçalanmış aile tipinde yer alan kişi sayısı az olduğu için istatistiksel analize dahil edilmemiştir.

§: İstatistiksel analizde anne eğitim düzeyinin “lise ve ön lisans-lisans” kategorileri birleştirilmiştir.

&: Baba eğitim düzeyinin “okuryazar” kategorisinde yer alan kişi sayısı az olduğu için istatistiksel analize dahil edilmemiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada Düzce Üniversitesinde öğrenim gören Sosyal Hizmet ve Bilgisayar Mühendisliği bölümü öğrencilerinin empati düzeyleri belirlenmiş, öğrenim görülen bölüme ve sosyo-demografik özelliklere göre empati düzeyi belirleme ölçeği toplam ve alt ölçek puanları karşılaştırılmıştır.

Literatüre bakıldığında empati düzeyini belirlemek için farklı ölçeklerin (empati düzeyini belirleme ölçeği, empatik eğilim ölçeği, empatik beceri ölçeği, empatik

yönelim ölçeği vb.) kullanıldığı çalışmaların olduğu gözlenmiştir. Benzer ölçeğin kullanıldığı çalışma sayısı az olduğu için ve diğer ölçeklerin de aynı amaca hizmet ettikleri düşüncesiyle çalışma bulgularımız, literatürde yer alan empati düzeyi belirleme ölçekleriyle yapılan güncel çalışmaların sonuçlarıyla karşılaştırılmıştır.

Araştırmada sosyal beceri alt ölçeği dışında empati düzeyi belirleme toplam ölçek puanı, duygusal tepki ve bilişsel empati alt ölçek puanları açısından öğrenim görülen bölümler arasında anlamlı düzeyde fark vardır (her biri için $p<0,05$). Sosyal Hizmet bölümünde öğrenim

gören öğrencilerin empati düzeyi belirleme toplam ölçek puanı, duygusal tepki ve bilişsel empati alt ölçek puanlarına ait ortanca değerleri Bilgisayar Mühendisliğinde öğrenim gören öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir (her biri için $p < 0,05$). Sosyal Hizmet bölümünde öğrencilere sosyal, psikolojik ve sözel içerikli dersler verilirken Bilgisayar Mühendisliği bölümü öğrencilerine analitik düşünme ve matematiksel becerileri gerektiren sayısal ağırlıklı temel bilimler ve mühendislik dersleri verilmektedir. Bölüme özgü ders ve ders içeriklerinin farklı olması, araştırma konumuzla ilgili empatiyi geliştirmeye yönelik sosyal/psikolojik içerikli eğitim/derslerin mühendislik bölümünde verilmemesi nedeniyle öğrencilerin empati düzeylerinin bölümlere göre farklı bulunduğu söylenebilir. Demiralp'in (10) farklı fakültelerde (eğitim, ilahiyat, tıp) öğrenim gören öğrencilerde, Şakar ve Şahan'ın (11) erkek voleybolcularda, Karahan ve arkadaşlarının (12) eğitim fakültesi öğrencilerinde, Gülle'nin (13) beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinde, Genç ve Kalafat'ın (14) öğretmen adaylarında, Ekinci ve Aybek'in (15) öğretmen adaylarında empatik eğilim ve/veya empatik beceri düzeylerini inceledikleri araştırmalarda öğrenim görülen fakülteye/bölüme/anabilim dalına göre empatik eğilim ve/veya empatik beceri düzeylerinin anlamlı düzeyde farklı oldukları saptanmıştır. Demiralp (10) eğitim fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin empatik eğilim düzeyinin ilahiyat ve tıp fakültelerinde öğrenim görenlerinkinden anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu, en düşük empatik eğilim düzeyine sahip öğrencilerin ise tıp fakültesinde öğrenim görenler olduğunu saptamıştır. Karahan ve arkadaşları (12) psikolojik danışmanlık ve rehberlik (PDR) ve okulöncesi bölümü öğrencilerinin empati düzeyi toplam ve bilişsel empati puanlarının diğer eğitim fakültesi öğrencilerinkinden anlamlı düzeyde daha yüksek olduklarını belirlemişlerdir. Şakar ve Şahan (11) öğretmenlik bölümü dışında diğer bölümlerde öğrenim gören erkek voleybolcuların empatik eğilim düzeyini öğretmenlik bölümünde öğrenim görenlerinkinden; Gülle (13) beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümünde öğrenim görenlerin empatik eğilim düzeyini antrenörlük, spor yöneticiliği ve rekreasyon bölümlerinde öğrenim görenlerinkinden anlamlı düzeyde daha yüksek bulmuşlardır. Genç ve Kalafat (14) ise İngilizce öğretmenliğinde öğrenim gören öğrencilerin empatik eğilim düzeylerini sınıf öğretmenliği, fen bilimleri öğretmenliği ve Türkçe öğretmenliği bölümlerinde öğrenim görenlerinkinden; fen bilimleri öğretmenliği bölümünde öğrenim görenlerin empatik eğilim düzeyini Türkçe öğretmenliğinde öğrenim görenlerinkinden; Türkçe öğretmenliği bölümünde öğrenim görenlerin empatik eğilim düzeyini ise sınıf öğretmenliği bölümünde öğrenim görenlerinkinden anlamlı düzeyde daha yüksek bulmuşlardır. Ekinci ve Aybek (15) okul öncesi öğretmenliği, PDR programı, Almanca öğretmenliği öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerini sosyal bilgiler öğretmenliği, bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümü, felsefe öğretmenliği, İngilizce öğretmenliğinde öğrenim gören öğrencilerinkinden; okul öncesi öğretmenliği, PDR programında öğrenim görenlerin empatik eğilim düzeylerini ise resim-iş öğretmenliğinde öğrenim görenlerinkinden; sınıf öğretmenliği ve fen

bilimleri öğretmenliği bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin empatik eğilim düzeylerini ise felsefe öğretmenliğinde öğrenim görenlerinkinden anlamlı düzeyde daha yüksek saptamışlardır. Çalışma bulgularımızın empatik eğilim ve/veya empatik beceri düzeylerinin öğrenim görülen fakülte/bölüm/anabilim dalına göre değişebileceğini gösteren literatür sonuçlarıyla uyumlu oldukları söylenebilir. Ancak Ayaş ve arkadaşları (16) spor eğitimi alan farklı bölümlerde öğrenim öğrencilerin empatik eğilim düzeylerinin, Kiraz (17) ise eğitim fakültesinin farklı bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin empati ölçek puanlarının benzer olduklarını saptamışlardır.

Araştırmada her bir sınıfta ölçülen alt ölçek (sosyal beceri, duygusal tepki, bilişsel empati) ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların her iki bölümde benzer oldukları ya da öğrenim görülen bölümlerde ölçülen alt ölçek ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların sınıflara göre değişmedikleri saptanmıştır (her biri için $p > 0,05$). Oran ve Kurul'un (18) ebelik bölümü öğrencilerinde, Sarıkaya ve Şakiroğlu'nun (19) Türkçe öğretmeni adaylarında, Yetişen'in (20) üniversite öğrencilerinde, Güven'in (21) Türkçe öğretmeni adaylarında, Pazar ve arkadaşlarının (22) hemşirelik öğrencilerinde, Acar ve Apak'ın (23) sosyal hizmet bölümü öğrencilerinde, Beyaz'ın (24) beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümü öğrencilerinde, Gülle'nin (13) beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinde, Bekmezci ve arkadaşlarının (25) ebelik bölümü öğrencilerinde, Yaşar ve Erol'un (26) okul öncesi eğitimi öğretmeni adaylarında, Karaca ve arkadaşlarının (27) hemşirelik öğrencilerinde, Akıncı ve Akgün'ün (28) hemşirelik öğrencilerinde, Ekinci ve Aybek'in (15) öğretmen adaylarında empatik eğilim ve/veya empatik beceri düzeylerini inceledikleri araştırmalarda öğrenim görülen sınıfa göre empatik eğilim veya empatik beceri (Oran ve Kurul'un (18) çalışması dışında) düzeylerinin farklılaşmadığını saptamışlardır. Araştırma bulgularımız, literatürdeki bu çalışma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Ancak Şakar ve Şahan'ın (11) erkek voleybolcularda empatik beceri düzeylerini inceledikleri araştırmada öğrenim görülen sınıfa göre empatik beceri düzeylerinin anlamlı düzeyde farklı oldukları saptanmıştır. Şakar ve Şahan (11), dördüncü sınıf öğrencilerin empatik eğilim düzeyini hem birinci hem de ikinci sınıf öğrencilerinkinden anlamlı düzeyde daha yüksek bulmuşlardır,

Kadın ve erkeklerde ölçülen alt ölçek (sosyal beceri, duygusal tepki, bilişsel empati) ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların her iki bölümde benzer oldukları ya da öğrenim görülen bölümlerde ölçülen alt ölçek ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların cinsiyete göre değişmedikleri belirlenmiştir (her biri için $p > 0,05$). Sarıkaya ve Şakiroğlu'nun (19) Türkçe öğretmeni adaylarında, Abaslı'nın (29) Türk ve uluslararası üniversite öğrencilerinde, Demiralp'in (10) farklı fakültelerde (eğitim, ilahiyat, tıp) öğrenim gören öğrencilerde, Ayaş ve arkadaşlarının (16) spor eğitimi alan öğrencilerde, Kaya'nın (30) sosyal bilgiler öğretmeni adaylarında, Kocabaş'ın (31) lise öğrencilerinde, Beyaz'ın (24) beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümü öğrencilerinde, Yaşar ve Erol'un (26) okul öncesi eğitimi öğretmeni adaylarında, Onay ve arkadaşlarının (32) okul

öncesi eğitimi ve sınıf öğretmen adaylarında, Arpacı ve Özmen'in (33) hemşirelik öğrencilerinde, Turnage ve arkadaşlarının (34) sosyal hizmet bölümü öğrencilerinde, Kiraz'ın (17) eğitim fakültesi öğrencilerinde, Maden ve Durukan'ın (35) Türkçe öğretmen adaylarında, Genç ve Kalafat'ın (14) öğretmen adaylarında, Ekinci ve Aybek'in (15) öğretmen adaylarında empatik eğilim ve/veya empatik beceri düzeylerini inceledikleri araştırmalarda cinsiyete göre empatik eğilim veya empatik beceri düzeylerinin değişmediğini saptamışlardır. Araştırma bulgularımız literatürü destekler niteliktedir. Ancak Yetişen'in (20) üniversite öğrencilerinde, Güven'in (21) Türkçe öğretmeni adaylarında, Demiralp'in (10) üniversite öğrencilerinde, Acar ve Apak'ın (23) sosyal hizmet bölümü öğrencilerinde, Karahan ve arkadaşlarının (12) eğitim fakültesi öğrencilerinde, Uysal'ın (36) üniversite ve lise ve dengi okullarda öğrenim gören öğrencilerde, Oğuz ve Altan'ın (37) öğretmen adaylarında, Ekinci ve Aybek'in (15) öğretmen adaylarında, Akbulut ve Sağlam'ın (38) sınıf öğretmen adaylarında empatik eğilim ve/veya empatik beceri düzeylerini inceledikleri araştırmalarda kadınların empatik eğilim veya empatik beceri düzeylerinin anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca Aydoğan'ın (39) farklı bölümlerde (mühendislik, psikoloji ve tiyatro) öğrenim gören üniversite öğrencilerinin iletişim ve empati becerilerinin karşılaştırıldığı çalışmasında cinsiyete göre empatik eğilim ölçeği toplam puanı ve ölçeğin sosyal yeti, emosyonel yanıt alt ölçek puanlarında anlamlı düzeyde bir fark bulunmazken, kadınlarda bilişsel empati ve empatik ilgi alt ölçek puanlarının anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Çalışmada her bir aile tipinde (çekirdek, geniş) ölçülen alt ölçek (sosyal beceri, duygusal tepki, bilişsel empati) ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların her iki bölümde benzer oldukları ya da öğrenim görülen bölümlerde ölçülen alt ölçek ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların aile tipine göre değişmedikleri saptanmıştır. Bekmezci ve arkadaşlarının (25) ebeklik bölümü öğrencilerinde, Arpacı ve Özmen'in (33) hemşirelik öğrencilerinde empatik eğilim ve/veya empatik beceri düzeylerini inceledikleri araştırmalarda aile tipine göre empatik eğilim veya empatik beceri düzeylerinin değişmediğini saptamışlardır. Çalışma bulgularımız literatürle benzerlik göstermektedir.

Annenin eğitim düzeyine (okuryazar, ilkököl, ortaokul, lise-ön lisans-lisans) göre ölçülen alt ölçek (sosyal beceri, duygusal tepki, bilişsel empati) ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların her iki bölümde benzer oldukları ya da öğrenim görülen bölümlerde ölçülen alt ölçek ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların annenin eğitim düzeyine göre değişmedikleri belirlenmiştir (her biri için $p>0,05$). Pazar ve arkadaşlarının (22) hemşirelik öğrencilerinde, Ayaş ve arkadaşlarının (16) spor eğitimi alan öğrencilerde, Bekmezci ve arkadaşlarının (25) ebeklik bölümü öğrencilerinde, Beyaz'ın (24) beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümü öğrencilerinde, Güllü'nin (13) beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinde, Tekin ve Güllü'nün (40) beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümü öğrencilerinde, Kiraz'ın (17) eğitim fakültesi öğrencilerinde, Genç ve Kalafat'ın (14) öğretmen adaylarında empatik eğilim ve/veya empatik beceri

düzeylerini inceledikleri araştırmalarda annenin eğitim düzeyine göre empatik eğilim veya empatik beceri düzeylerinin değişmediğini saptamışlardır. Araştırma bulgularımız, literatürdeki bu çalışma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Ancak Ekinci ve Aybek'in (15) öğretmen adaylarında empatik eğilim düzeyini inceledikleri araştırmada okuryazar olmayan annelerin empatik eğilim düzeyinin ilkököl, lise ve üniversite mezunu annelerinkinden anlamlı düzeyde daha düşük olduğu belirlenmiştir. Demiralp'in (10) üniversite öğrencilerinde empatik eğilim düzeyini inceledikleri araştırmada üniversite mezunu annelerin empatik eğilim düzeyinin okuryazar değil, ilköğretim, ortaöğretim mezunu annelerinkinden anlamlı düzeyde daha düşük olduğu saptanmıştır.

Babanın eğitim düzeyine (ilkokul, ortaokul, lise, ön lisans-lisans) göre ölçülen alt ölçek (sosyal beceri, duygusal tepki, bilişsel empati) ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların her iki bölümde benzer oldukları ya da öğrenim görülen bölümlerde ölçülen alt ölçek ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların babanın eğitim düzeyine göre değişmedikleri saptanmıştır (her biri için $p>0,05$). Pazar ve arkadaşlarının (22) hemşirelik öğrencilerinde, Demiralp'in (10) üniversite öğrencilerinde, Ayaş ve arkadaşlarının (16) spor eğitimi alan öğrencilerde, Bekmezci ve arkadaşlarının (25) ebeklik bölümü öğrencilerinde, Beyaz'ın (24) beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümü öğrencilerinde, Güllü'nin (13) beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinde, Kiraz'ın (17) eğitim fakültesi öğrencilerinde, Şahin ve Yeşil'in (41) sınıf öğretmeni adaylarında, Genç ve Kalafat'ın (14) öğretmen adaylarında empatik eğilim ve/veya empatik beceri düzeylerini inceledikleri araştırmalarda babanın eğitim düzeyine göre empatik eğilim veya empatik beceri düzeylerinin değişmediğini saptamışlardır. Araştırma bulgularımızın, literatürdeki bu çalışma sonuçlarıyla uyumlu oldukları söylenebilir. Ancak Ekinci ve Aybek'in (15) öğretmen adaylarında empatik eğilim ve/veya empatik beceri düzeylerini inceledikleri araştırmada okuryazar olmayan ve okuryazar olan babaların empatik eğilim veya empatik beceri düzeylerinin ilkököl, lise ve üniversite mezunu babalarinkinden anlamlı düzeyde daha düşük oldukları saptanmıştır.

Kardeş sayısına (≤ 2 , ≥ 3) göre ölçülen alt ölçek (sosyal beceri, duygusal tepki, bilişsel empati) ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların her iki bölümde benzer oldukları ya da öğrenim görülen bölümlerde ölçülen alt ölçek ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların kardeş sayısına göre değişmedikleri saptanmıştır (her biri için $p>0,05$). Oran ve Kurul'un (18) ebeklik bölümü öğrencilerinde, Demiralp'in (10) farklı fakültelerde öğrenim gören öğrencilerde, Kiraz'ın (17) eğitim fakültesi öğrencilerinde empatik eğilim ve/veya empatik beceri düzeylerini inceledikleri araştırmalarda kardeş sayısına göre empatik eğilim veya empatik beceri düzeylerinin değişmediğini saptamışlardır. Araştırma bulgularımızın, literatürdeki bu çalışma sonuçlarıyla uyumlu oldukları gözlenmiştir. Ancak Arpacı ve Özmen'in (33) hemşirelik öğrencilerinde empatik eğilim düzeyini inceledikleri araştırmada iki ve daha az kardeşi olan öğrencilerin empatik eğilim düzeylerinin ikiden daha fazla kardeşi olanlarınkinden anlamlı düzeyde daha

yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca Yiğitbaş ve arkadaşlarının (42) sağlık eğitimi alan öğrencilerde empatik eğilim ve/veya empatik beceri düzeylerini inceledikleri çalışmada kardeş sayısı arttıkça empatik eğilim düzeyinin anlamlı düzeyde azaldığını ancak empatik beceri düzeylerinin değişmediğini saptamışlardır. Gelir durumuna (iyi, orta, kötü) göre ölçülen alt ölçek (sosyal beceri, duygusal tepki, bilişsel empati) ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların her iki bölümde benzer oldukları ya da öğrenim görülen bölümlerde ölçülen alt ölçek ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların gelir durumuna göre değişmedikleri saptanmıştır (her biri için $p>0,05$). Demiralp'ın (10) üniversite öğrencilerinde, Kiraz'ın (17) eğitim fakültesi öğrencilerinde empatik eğilim düzeylerini inceledikleri çalışmada öğrenim görülen gelir durumuna göre empatik eğilim düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaşmadığı saptanmıştır. Bu çalışma sonucu araştırma bulgularımızı destekler niteliktedir. Ancak Gülle'nin (13) beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinde, Ekinci ve Aybek'in (15) öğretmen adaylarında empatik eğilim düzeylerini inceledikleri çalışmada gelir durumuna göre empatik eğilim düzeylerinin anlamlı düzeyde farklı oldukları saptanmıştır. Ekinci ve Aybek (15) algılanan geliri orta seviyede olan öğrencilerin empatik eğilim düzeyinin algılanan geliri alt seviyede olan öğrencilerden, Gülle (13) ise gelir düzeyi orta seviyede olan öğrencilerin empatik eğilim düzeyini, gelir düzeyi düşük ve yüksek olan öğrencilerin empatik eğilim düzeylerinden anlamlı düzeyde daha yüksek bulmuşlardır.

Çoğunlukla yaşanan yere (kasaba/köy, ilçe, şehir, büyükşehir) göre ölçülen alt ölçek (sosyal beceri, duygusal tepki) ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların her iki bölümde benzer oldukları ya da öğrenim görülen bölümlerde ölçülen alt ölçek ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların çoğunlukla yaşanan yere göre değişmedikleri belirlenmiştir (her biri için $p>0,05$). Ancak çoğunlukla yaşanan yere göre ölçülen bilişsel empati alt ölçek puanları arasındaki farkın her iki bölümde farklı olduğu ya da öğrenim görülen bölümlerde ölçülen bilişsel empati alt ölçek puanları arası farkın çoğunlukla yaşanan yere göre değiştiği saptanmıştır ($p=0,034$). Benzer bulgular şehir ve büyükşehirde yaşayan farklı bölümlerde öğrenim gören öğrenciler için de elde edilmiştir (sırasıyla $p=0,009$ $p=0,034$). Ayrıca Bilgisayar Mühendisliğinde öğrenim gören kasaba/köyde yaşayan öğrencilerin bilişsel empati alt ölçek puanı, aynı bölümde öğrenim gören diğer yerleşim yerlerinde yaşayan öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde daha düşüktür (sırasıyla $p<0,001$ $p=0,010$ $p=0,001$). Oran ve Kurul'un (18) ebek bölümü öğrencilerinde, Acar ve Apak'ın (23) ve Stanley ve Bhuvanewari'nin (43) sosyal hizmet bölümü öğrencilerinde, Bekmezci ve arkadaşlarının (25) ebek bölümü öğrencilerinde, Arpacı ve Özmen'in (33) hemşirelik öğrencilerinde empatik eğilim ve/veya empatik beceri düzeylerini inceledikleri çalışmada çoğunlukla yaşanan yere göre empatik eğilim veya empatik beceri düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaşmadığı saptanmıştır. Bu literatür sonuçları, empatik düzeyini belirlemeye yönelik hesaplanan toplam ölçek puanıyla ilgili bulgularımızı destekler niteliktedir. Sanat/spor ile ilgilenme durumuna göre ölçülen alt ölçek (sosyal beceri, duygusal tepki, bilişsel empati) ve toplam

ölçek puanları arasındaki farkların her iki bölümde benzer oldukları ya da öğrenim görülen bölümlerde ölçülen alt ölçek ve toplam ölçek puanları arasındaki farkların sanat/spor ile ilgilenme durumuna göre değişmedikleri saptanmıştır (her biri için $p>0,05$). Pazar ve arkadaşlarının (22) hemşirelik öğrencilerinde empatik eğilim düzeylerini inceledikleri çalışmada kültürel/sosyal aktivitelere katılma durumuna göre, Beyaz'ın (24) beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümü öğrencilerinde empatik eğilim düzeylerini inceledikleri çalışmada aktif spor yapma durumuna göre empatik eğilim düzeylerinin değişmediklerini saptamışlardır. Bu araştırma sonuçları çalışma bulgularımızı destekler niteliktedir. Ancak Gülle'nin (13) beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinde empatik eğilim düzeyini incelediği çalışmada aktif spor yapma durumuna göre empatik eğilim düzeyinin değiştiği ve aktif sporla uğraşan bireylerin empatik eğilim düzeyinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Empati davranışı ya da becerisi kişiye doğrudan öğretilemeyeceğinden bu becerinin ortaya çıkmasına eğitimin yardımcı olabileceği düşünülmektedir. Bireye empati davranışı doğrudan öğretilemese de bireyin iletişimindeki güçlü ve zayıf yönlerinin farkına varmasını sağlayacağından, kendi benliği ve kişisel değerleri hakkındaki iç görüşünü güçlendirecek eğitim faaliyetlerinin yapılabileceği vurgulanmaktadır (5,27). Özellikle empati becerisinin kazandırılması ve geliştirilmesi için bireylere, mesleki eğitim sürecinde teorik ve uygulamalı olarak ders/seminer/panel verilmesi önerilmektedir. Ayrıca bireylerin mesleki yaşamları boyunca bu becerilerini geliştirmelerine fırsat verecek eğitim seminerlerine katılmaları desteklenmelidir.

Öğrenim görülen bölümlerdeki ders içeriklerinin ve eğitimlerin farklı olması nedeniyle öğrencilerin empati düzeylerinin çalışmamızda elde edildiği gibi farklılaştığı söylenebilir. Empati eğitimle geliştirilebileceğinden Sosyal Hizmet bölümünde olduğu gibi diğer sayısal ağırlıklı fakülte ve bölümlerde de benzeri eğitimlerin ve/veya seçmeli derslerin verilmesi önerilebilir.

Yazarların Katkıları: Fikir/Kavram: Ş.C., A.A., B.D., B.G., B.Ç., D.H., H.A., N.E.; Tasarım: Ş.C., A.A., B.D., B.G., B.Ç., D.H., H.A., N.E.; Veri Toplama ve/veya İşleme: A.A., B.D., B.G., B.Ç., D.H., H.A., N.E.; Analiz ve/veya Yorum: Ş.C.; Literatür Taraması: Ş.C., A.A., B.D., B.G., B.Ç., D.H., H.A., N.E.; Makale Yazımı: Ş.C., A.A., B.D., B.G., B.Ç., D.H., H.A., N.E.; Eleştirel İnceleme: Ş.C.

KAYNAKLAR

1. Dökmen Ü. İletişim çatışmaları ve empati. 45.baskı. İstanbul: Remzi Kitapevi; 2016.
2. Çalapkulu Ç. Ben ve benim ötesinde iletişim ötesi iletişim. Konya: Eğitim Yayınevi; 2018.
3. Cüceloğlu D. Yeniden insan insana. 49. baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi; 2016.
4. Arslan Y. Kim daha iyi empati kuruyor-empati üzerine mikro bir sosyolojik araştırma. Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi. 2016; 6(2/1): 51-64.
5. Tuncay T, İl S. Sosyal hizmet uygulamasında empatiyi yeniden düşünmek. Hacettepe Üniversitesi

- İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Dergisi. 2009; 20(2): 39-56.
6. Serpen AS, Hasgül E. Sosyal hizmet uygulamalarında empatinin önemi ve yardım ilişkisi üzerindeki etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. 2015; 35: 37-52.
  7. Köksal Akyol A, Koçer Çiftçi H. Okul öncesi öğretmen adaylarının empatik beceri düzeylerinin belirlenmesi. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 2005; 21: 13-2.
  8. Özen H. Sınıf öğretmenlerinin empatik yönelimlerinin incelenmesi [Yüksek lisans tezi]. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2015.
  9. Kaya B, Çolakoğlu ÖM. Empati düzeyi belirleme ölçeği (EDBÖ) uyarlama çalışması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2015; 16(1): 17-30.
  10. Demiralp C. Üniversite öğrencilerinin empatik eğilim ile narsistik kişilik özellikleri ve eleştirel düşünme arasındaki ilişkinin incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü; 2017.
  11. Şakar M, Şahan H. Voleybolcuların empati beceri düzeylerinin incelenmesi. *Uluslararası Hakemli Psikiyatri ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi*. 2017; 10: 53-61. doi: 10.17360/UHPPD.2017.3.7.
  12. Karahan FŞ, Bakalım O, Yoleri S. Eğitim fakültesi öğrencilerinde çözüm odaklı düşünme ve empati. *Journal of Human Sciences*. 2017; 14(4): 4383-92. doi:10.14687/jhs.v14i4.5024.
  13. Gülle M. Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin bölümlerine göre eleştirel düşünme ve empati kurma düzeylerinin incelenmesi [Doktora Tezi]. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü; 2015.
  14. Genç SZ, Kalafat T. Öğretmen adaylarının empatik becerileri ile problem çözme becerileri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*. 2010; 3(2): 135-47.
  15. İkinci Ö, Aybek B. Öğretmen adaylarının empatik ve eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi. *İlköğretim Online (Elektronik)*. 2010; 9(2): 816-27.
  16. Ayaş EB, İnan H, Kartal M, Gacar A. Spor eğitimi alan üniversite öğrencilerinin empati düzeylerinin farklı değişkenler açısından karşılaştırılması. *International Journal of Social Science*. 2016; 53: 459-66. doi: 10.9761/JASSS6882.
  17. Kiraz C. Eğitim fakültesi öğrencilerinin empatik eğilimleri ile narsistik kişilik özellikleri [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2011.
  18. Oran NT, Kurul Ş. Ebelik öğrencilerinin empatik eğilim ve empatik beceri düzeyleri. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*. 2019; 6(1): 42-50.
  19. Sarıkaya B, Şakiroğlu Y. Türkçe öğretmeni adaylarının empati düzeyleri ile iletişim becerileri arasındaki ilişki. *International Journal of Language Academy*. 2019; 7: 168-82.
  20. Yetişen A. Üniversite öğrencilerinde empatik eğilim düzeyi ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2018.
  21. Güven AZ. Türkçe öğretmen adaylarının empatik eğilimlerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi. *International Journal of Languages' Education and Teaching*. 2018; 6(2): 45-52.
  22. Pazar B, Demiralp M, Erer İ. The communication skills and the empathic tendency levels of nursing students: a cross-sectional study. *Contemporary Nurse*. 2017; 53(3): 368-77.
  23. Acar MC, Apak H. Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin empatik eğilimleri ile özgecilik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Dergisi*. 2017; 28(1): 93-112.
  24. Beyaz Ö. Beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarının empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerinin incelenmesi: Anadolu üniversitesi örneği [Yüksek Lisans Tezi]. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2016.
  25. Bekmezci H, Yurttaş ÇB, Özkan H. Ebelik bölümü öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerinin belirlenmesi. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*. 2015; 2(1): 46-54.
  26. Yaşar M, Erol A. Determination of relationship between the empathic tendency levels and thinking styles of preschool teacher candidates. *International Journal of Assessment Tools in Education*. 2015; 2(2): 38-65.
  27. Karaca A, Açıkgöz F, Akkuş D. Eğitim ile empatik beceri ve empatik eğilim geliştirilebilir mi?: bir sağlık yüksekokulu örneği. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2013; 4(3): 118-22.
  28. Akıncı Çil A, Akgün G. Kırklareli üniversitesi sağlık yüksekokulu hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilim ve becerileri. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*. 2011; 6: 53-65.
  29. Abaslı K. Kültürlerarası duyarlılık ve empati arasındaki ilişkilerin Türk ve uluslararası öğrenci görüşlerine göre incelenmesi. *TÜBAV Bilim Dergisi*. 2018; 11(2): 11-23.
  30. Kaya B. An evaluation of the empathy levels of pre-service social studies teachers. *Academic Journals, Educational Research and Reviews*. 2016; 11(6): 229-37. doi: 10.5897/ERR2015.2545.
  31. Kocabaş Ş. Sosyal bilimler lisesi ve fen lisesi öğrencilerinde duygusal zeka ve empati düzeylerinin karşılaştırılması: kesitsel bir çalışma [Yüksek Lisans Tezi]. Mersin: Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2016.
  32. Onay İ, Egüz Ş, Ünal A. Öğretmen adaylarının empatik eğilimlerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2015; 8(40): 564-73.
  33. Arpacı P, Özmen D. Hemşirelik öğrencilerinin özgecilik ve empatik eğilim düzeyleri ve aralarındaki ilişki. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*. 2014; 11(3): 5157.
  34. Turnage BF, Hong YJ, Stevenson AP, Edwards B. Social work students' perceptions of themselves and others: self-esteem, empathy, and forgiveness. *Journal of Social Service Research*. 2012; 38: 89-99.

35. Maden S, Durukan E. Türkçe öğretmeni adaylarının empatik eğilim düzeyleri üzerine bir araştırma. Ç.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi. 2011; 3(40): 19-25.
36. Uysal V. Gençlerde empati eğilimi, anne-baba tutumları ve dindarlık. Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. 2016; (Özel Sayı): 1-40. doi: 10.21054/deuifd.282803.
37. Oğuz A, Altun E. Öğretmen adaylarının yaratıcı dramaya yönelik tutumları ile empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. 2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications; April 27-29, 2011; Antalya, Turkey.
38. Akbulut E, Sağlam Hİ. Sınıf öğretmenlerinin empatik eğilim düzeylerinin incelenmesi. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi. 2010; 7(2): 1068-83.
39. Aydoğan B. Mühendislik, psikoloji ve tiyatro bölümlerinde okumakta olan üniversite öğrencilerinde iletişim ve empati becerilerinin karşılaştırılması [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bilim Dalı; 2018.
40. Tekin M, Güllü M. Analysis of empathic artifice level of teacher candidates who study in the school of physical education and sport. Procedia Social and Behavioral Sciences. 2010; 2(2): 1987-92.
41. Şahin C, Yeşil R. Sınıf öğretmenliği aday öğretmenlerinin sosyal beceri ve empatik eğilim düzeyleri (EAÜ eğitim fakültesi örneği). E-Journal of New World Sciences. 2011; 6(1): 1216-26.
42. Yiğitbaş Ç, Deveci SE, Açık Y, Ozan AT, Oğuzöncül AF. Sağlık eğitimi alan bir grup öğrencinin empatik eğilim ve becerisi. S.D.Ü Sağlık Bilimleri Dergisi. 2013; 4(1): 7-13.
43. Stanley S, Bhuvaneswari GM. Reflective ability, empathy, and emotional intelligence in undergraduate social work students: a cross-sectional study from India. Social Work Education. 2016; 35(5): 560-75.